

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อและคุณค่าประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจีของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (๒) เพื่อศึกษาประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู และ (๓) เพื่อศึกษาความเชื่อและคุณค่าของประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาความเชื่อและคุณค่าประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู” ด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรม การค้นคว้าหาข้อมูลในหนังสือ ตำราที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัยแล้วนำเสนอผลการศึกษา จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจีของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้นมีต้นกำเนิดความเชื่อมาจากประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่ชาวอีสานมีความเชื่อต่อหลักบุญกรรมของพระพุทธศาสนามากด้วยเหตุนี้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญทางพระพุทธศาสนาจึงมีการปฏิบัติกันสืบมาเรียกว่า ฮีตสิบสอง อันเป็นประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี ของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ชาวตำบลเทพศิรีได้มีการฟื้นฟูประเพณีบุญข้าวจี ตามยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการจัดงานประเพณีแบบเป็นระเบียบแบบแผนและจัดงานอย่างต่อเนื่องมาทุกปี เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสาน

ความเชื่อการทำบุญข้าวจีโดยทั่วไปของชาวอีสานชาวอีสานเชื่อในเรื่องการให้ทานข้าวจีของนางปทุมมาสี่ที่เป็นมูลเหตุให้นางได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคล จึงเป็นมูลเหตุที่มาของประเพณีบุญเดือนสามหรือบุญข้าวจีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจีองค์ประกอบของบุญข้าวจีนั้น จากการศึกษพบว่า องค์ประกอบของบุญข้าวจี ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และวัตถุสิ่งของ การถวายทานข้าวจีของชาวเทศบาลตำบลเทพศิรี กระทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งมีการถวายทาน ดังนี้

๑. ขั้นตอนก่อนวันบุญ หลังจากประชุมชี้แจงเรื่องกำหนดวันแล้ว ก่อนวันบุญ ๓ วัน จะมีการเตรียมงาน และบางกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของงานก็เริ่มทำในวันนี้ สำหรับสิ่งที่จะต้องจัดเตรียม

ก่อนวันนั้น คือ การเตรียมองค์ประกอบต่างๆ ของบุญเพื่อให้กิจกรรมในวันบุญมีความสมบูรณ์และเรียบร้อยที่สุด

๒. ขั้นตอนวันบุญ ในเช้าวันบุญชาวบ้านจะลุกขึ้นจัดอาหาร เตรียมสิ่งของเตรียมตัวสำหรับไปทำบุญในครั้งนี้ พ่อบ้าน แม่บ้านจะเริ่มเตรียมตัวโดยนึ่งข้าว ทำอาหารอย่างข้าวจี๋ ต้าข้าว แดงกา เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน ปัจจัย แล้วนำสิ่งของเหล่านี้ไปรวมกันที่ศาลาโรงธรรม เมื่อได้เวลา คือประมาณ ๐๗.๐๐ น. ชาวตำบลเทพศิรีทุกคนจะทยอยนำสิ่งของที่เตรียมไว้ มายังสถานที่ประกอบพิธี นำอาหารที่เตรียมมาจัดสำหรับถวายพระภิกษุ โดยเฉพาะข้าวจี๋

ขั้นตอนพิธีทางสงฆ์ เมื่อถึงเวลาทุกอย่างพร้อมแล้ว พระสงฆ์มาที่ศาลาโรงธรรมก็จะเริ่มพิธีสงฆ์ คือ ๑. สวดมนต์ ๒. ชาวบ้านตักบาตร ๓. ถวายภัตตาหาร ๔. พระสงฆ์เจริญพร ๕. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารที่ชาวบ้านถวาย รวมถึงข้าวจี๋ หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาหารที่เหลือจากการทำบุญจะแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมทำบุญรับประทานต่อ เมื่อพิธีดังกล่าวเสร็จแล้วก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีสงฆ์

ชาวตำบลเทพศิรีมีความเชื่อเรื่องการทำบุญข้าวจี๋ มีความเชื่อในเรื่องการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสองของชาวอีสานโดยทั่วไป และมีความเชื่อเรื่องของบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ การบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา จึงทำให้คุณค่าและประเพณีบุญข้าวจี๋ อันเป็นประเพณีอันดีงามของชาวเทศบาลตำบลเทพศิรีซึ่งสืบสานกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและคุณค่าที่ปรากฏในงานบุญประเพณีบุญข้าวจี๋ คือบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการคือการให้ ทาน การรักษาศีลและการบำเพ็ญจิตภาวนาหรือเรียกว่า ทาน ศีล ภาวนา

๑. ทานมัย คือการให้ทานแบ่งปันผู้อื่นด้วยสิ่งของไม่ว่าจะให้ใครก็เป็นบุญ(ทานมัย) การให้เป็นการช่วยขัดเกลาคความเห็นแก่ตัวความคับแค้นความตระหนี่ถี่เหนียวและความยึดถือในวัตถุสิ่งของที่แบ่งปันออกไปก็เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๒. ศีลมัย การรักษาศีลจักเป็นบุญเป็นการฝึกฝนที่จะลดละเลิกความชั่วไม่ไปเบียดเบียนใครมุ่งที่จะทำความดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่นเป็นการหล่อเลี้ยงบ่มเพาะให้เกิดความดีงามและพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ให้ตกต่ำซึ่งคำว่า “ศีล” มีสาระสำคัญอยู่ที่เจตนาหรือความประสงค์ที่จะเว้นซึ่งเรียกว่า วิริยะคือ (การเว้นจากทุจริต,การเว้นจากกรรมชั่ว)

๓. ภาวนามัย คือการฝึกกรรมฐานหรือเจริญภาวนามัยจึงเป็นการกระทำกุศลกรรมชนิดหนึ่งโดยเฉพาะมโนกรรมต่างจากกรรมทั่วไปตรงที่เป้าหมายการกระทำเป็นไปเพื่อความสันภาพชาติสิ้นทุกข์ไม่ต้องไปเกิดในแหล่งกำเนิดใดอีกเนื่องจากจิตอิงอาศัยอารมณ์จึงเกิดขึ้นได้และธรรมชาติของจิตมีความสัสดายไปตามอารมณ์ของอายนะ ๑๒ และอุปกิเลส ๑๖ ไม่อาจหยุดนิ่งเพื่อการพิจารณาแม้ชั่วครู่จึงจำเป็นต้องใช้อุบายบางอย่างเพื่อคิดความสัสดายโดยหาสิ่งที่ไม่เป็นโทษให้จิตอิงอยู่อุบายว่านี่คือที่มาของกิจกรรมที่เรียกว่ากรรมฐาน

อีกทั้งหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักความสามัคคี ที่ทำให้ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อรวมแรงรวมใจกันทำงานให้ประสบความสำเร็จ หลักความเพียรที่ทำให้ประชาชนในชุมชนสมานฉันท์กันเพื่อให้งานนั้นมีปัญหาน้อยที่สุดเท่าที่ที่สุด และหลักสมาธิเพื่อให้ชาวจีนนั้นมีความประณีตน่าชวนชมเป็นต้น

คุณค่าของประเพณีบุญข้าวจี ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวอีสานและชาวตำบลเทพศิรีที่ความเชื่อเรื่องทำบุญว่าการทำบุญเป็นการสะสมคุณงามความดีหรือเป็นสร้างบุญสร้างกุศลเพื่อสืบทอดประเพณีความเชื่ออีกประการหนึ่งการทำบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรีมีความเชื่อว่าเป็นถวายข้าวจีเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าซึ่งจะทำในวันมาฆบูชากลางเดือน ๓ วันที่พระจันทร์เต็มดวงซึ่งวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ทั้งเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษผู้มีพระคุณเจ้ากรรมนายเวรและสัตว์ทั้งหลายที่สำคัญต้องรักษาฮีต ๑๒ อันดีงามเอาไว้ให้ลูกหลานได้เป็นแนวทางสืบต่อไปและช่วยคุ้มครองทุกคนในครอบครัวให้มีความเป็นสิริมงคลอุทิศส่วนบุญแด่พระแม่โพสพ ผู้ที่รักษาธัญพืชให้กับสัตว์และยังเป็นการสร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะที่ช่วยกันทำ ทั้งญาติ พี่น้อง บุตร หลานได้สืบทอดกันมา และยังคงคำว่า “บุญข้าวจี” อยู่คู่กับพุทธศาสนาให้นานแสนนานสมกับบรรพบุรุษที่ได้ใช้ภูมิปัญญาทำข้าวจีมาจนถึงทุกวันนี้ อีกทั้งมุ่งที่จะแจกทานให้แก่ผู้ที่เคารพและเพื่อนรักต่างถิ่นด้วย คุณค่าของประเพณีบุญข้าวจีที่มีต่อวิถีชีวิตชาวตำบลเทพศิรี ดังนี้

๑) ด้านจิตใจ

ชาวตำบลเทพศิรี มีความเชื่อในเรื่องของการให้ทานข้าวจีว่าถ้าทานแล้วจะได้บุญมาก และการถวายทานข้าวจีที่เป็นของที่หารับประทานได้ยากนั้นชาวบ้านจึงเชื่อมั่นว่าเมื่อถวายทานสิ่งเหล่านี้แล้ว จะได้บุญกุศลสูงสุด มีความสุขอ้อมอกอ้อมใจนั่นเอง

๒) ด้านความสามัคคี

บุญข้าวจีมีบทบาทในด้านการรวบรวมผู้คนทั้งในและนอกหมู่บ้าน รวมญาติมิตร เพื่อน พ้อง เจ้าหน้าทีที่เกี่ยวข้องทุกคน ตลอดจนหน่วยงานที่สำคัญได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน ถ้าร่วมมือร่วมใจกันได้งานทุกอย่างก็ประสบความสำเร็จและนำไปสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็งต่อไป

๓) ด้านวิถีชีวิตชุมชน

บุญข้าวจีนี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวตำบลเทพศิรีเป็นอย่างมาก ภายในงานจะมีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการค้าขายสินค้าของชุมชน และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีกิจกรรมประกอบด้วย ขบวนแห่ข้าวจีจากคุ้มต่างๆ การจัดบ้านเรือนการดำรงชีวิตวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่ละบ้านที่สร้างขึ้นมา ในงานจะมีอาหารพื้นบ้านและจะขาดไม่ได้ก็คือข้าวจี ไข่ ต้อนรับแขก นักท่องเที่ยว ประชาชนที่มาร่วมงานแบบไม่คิดเงิน มีการแข่งขันการละเล่นพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เพราะวิถีชีวิตของผู้คนย่อมปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้น แต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของงานประเพณีบุญข้าวจีเอาไว้ เพราะเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

๔) ด้านศาสนา และวัฒนธรรม

ชาวตำบลเทพศิรีให้ความสำคัญทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างมาก มีการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่สืบต่อไปชั่วลูกหลาน เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนและสังคมไปในตัว เพราะคนที่รู้จักเรื่องราวของชุมชนและประเพณีอย่างลึกซึ้งที่สุดคือผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนคนรุ่นหลังๆ ก็ทำตามกันมาแต่ไม่รู้ความหมายว่าที่มาของบุญประเพณีมาจากไหน จึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามสู่สังคมด้วย

๕) ด้านเศรษฐกิจ

คนไทยจำนวนไม่น้อยแม้จะได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนแต่ยังไม่รู้จักกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขตามวิถีชาวพุทธ หลักธรรมที่เป็นตัวช่วยให้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จตามจุดประสงค์คือ อธิปไตย ๔ เป็นต้น เศรษฐกิจเป็นชื่อเพื่อการกระตุ้น ความสนใจที่จริงไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจแต่เป็นเรื่องวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตร่วมกันของผู้คน พอร่วมกันนึกถึงกันและกัน นึกถึงการพอยู่พอกิน นึกถึงการพึ่งพาตนเอง จากประเพณีบุญข้าวจีที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ ในท้องถิ่นเมื่อรู้ว่ามี การจัด ประเพณีบุญข้าวจี ก็จะพากันเตรียมการใช้จ่าย ชื่อของทำบุญ เตรียมงาน เช่น ชื่ออาหาร ชื่อของ ผาก ช่วงนี้เป็นช่วงเงินสะพัด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

เมื่อศึกษาเรื่อง ศึกษาความเชื่อและคุณค่าประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู จึงมีข้อเสนอแนะออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ควรให้การส่งเสริมประเพณีบุญข้าวจี ในด้านเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยว การสร้างรายได้ อาชีพเสริม และการกระจายรายได้ เป็นต้น

(๒) ทุกภาคส่วนควรให้การสนับสนุน และร่วมมือกันอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญข้าวจี แบบดั้งเดิมเอาไว้เพื่อไม่สูญหาย

(๓) หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ควรจัดรูปแบบพิธีกรรมท้องถิ่นที่ถูกต้องของจังหวัด หนองบัวลำภู ในรูปแบบเอกสาร วิทยุทัศน์ เทป หรืออื่น ๆ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจในการ ประกอบพิธี ประชาชน และเยาวชนทั่วไป ได้รับทราบในการจัดบุญประเพณี

(๔) หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งปลูกฝัง ความรู้ ความเข้าใจ ใน ความสำคัญของประเพณีบุญข้าวจี ให้ได้ตระหนักและเข้าร่วมประเพณีบุญด้วยการเน้นความสำคัญ อย่างแท้จริง

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษายังมีประเด็นที่ควรศึกษา จึงควรมีการศึกษาเป็นงานวิจัยเพื่อต่อยอด งานวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของประเพณีประจำท้องถิ่นที่มีอิทธิพลต่อการดำเนิน ชีวิตประจำวัน

(๒) ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดประเพณีบุญข้าวจีของทุกภาคส่วน

(๓) ศึกษาวิวัฒนาการรูปแบบประเพณีการทำบุญข้าวจี ในชุมชนภาคอีสาน

(๔) ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนา และถ่ายทอด วัฒนธรรมท้องถิ่นให้การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด